

บทคัดย่อ

“การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนางานสิ่งทอพื้นบ้านของประเทศไทย” ได้รับการสนับสนุนจากชุดโครงการวิจัย “การพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอพื้นบ้าน” ฝ่ายอุตสาหกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ สามประการคือ ประการแรกเพื่อประมวลสถานภาพของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ประการที่สองเพื่อประมวลสถานการณ์โดยรวมของการพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านเช่นวัตถุดิบ การผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และนโยบายของภาครัฐและประการสุดท้ายเพื่อกำหนดแนวทางในการวิจัยและพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านของไทย

เนื่องจากระยะเวลาการศึกษามีเพียง 6 เดือนคือระหว่างสิงหาคม 2548 – มกราคม 2549 วิธีการศึกษาจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ของแต่ละภาค จากนั้นจึงนำผลการศึกษารวบรวม มานำเสนอในการสัมมนาซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการทั้งจากส่วนกลาง และนักวิชาการท้องถิ่น ผู้ประกอบการรายย่อย และผู้ผลิตในระดับ 4 – 5 ดาว ซึ่งในกระบวนการสัมมนานี้ผู้เข้าร่วมได้ช่วยระดมความคิดเห็นถึงสภาพปัญหา แนวทางการพัฒนาและช่วยเสนอแนะหัวข้อวิจัยที่ตนสนใจ จากนั้นจึงได้นำผลจากการสัมมนา ไปนำเสนอและระดมความคิดเห็นในการประชุม เรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน” ของเครือข่ายอุดมศึกษา ที่จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำผลการศึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ มา รวบรวมเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

จากผลการศึกษาพบว่า จำนวนกลุ่มทั้งแบบทั่วไป และกลุ่มที่จดทะเบียนเป็นกลุ่ม OTOP มีในภาคอีสานจำนวน 2,480 กลุ่ม ภาคเหนือ 1,707 กลุ่ม ภาคใต้ 232 กลุ่ม และภาคกลาง 296 กลุ่ม รวมทั้งหมด 4,715 กลุ่ม ถ้าประมาณการเพียงแค่ว่ากลุ่มเหล่านี้มีสมาชิกประมาณกลุ่มละ 20 คน ก็จะพบว่ามีผู้ผลิตผ้าและเครื่องแต่งกายจากผ้าเกือบ 100,000 คน และถ้านับรวมถึงผู้ผลิตวัตถุดิบ เช่น ผลิตเส้นฝ้าย และเส้นไหม รวมทั้งผู้ตัดเย็บเสื้อผ้า และผู้ประกอบการรายย่อยที่ขายสินค้าเหล่านี้ก็จะมีผู้ที่เข้ามาอยู่ในสาขาของผ้าทอพื้นบ้านเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มความนิยมให้มีการใช้ผ้าทอพื้นบ้านอย่างแพร่หลาย จนอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย ควบคู่ไปกับการสร้างกลุ่มผู้ผลิตที่ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าพิจารณาจากข้อมูลของแต่ละภาคจะพบว่าปัญหาที่เผชิญมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีเพียงรายละเอียดบางส่วนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ภาคกลางวัตถุดิบที่มีคุณภาพ เช่นฝ้ายและไหม ผู้ผลิตต้องการพัฒนาความสามารถในการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เช่นการย้อมและการทอ เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตยังเป็นแบบดั้งเดิมมีการพัฒนาไปน้อย ภาคช่องทางการตลาดที่แน่นอน มีความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่พอเพียง และผู้บริโภคยังอยู่ในวงจำกัด ส่วนผู้ผลิตเองก็ไม่ค่อยมีแรงงานรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาเสริม ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วย

- 1 สนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาคุณภาพและคุณค่าของผ้าทอไทยให้มีมาตรฐานและทรงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โดยเฉพาะเส้นไหม และเส้นฝ้ายพื้นเมือง การข้อมสีทั้งสีธรรมชาติและสีเคมีให้มีคุณภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- 2 สนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาวัตถุดิบในท้องถิ่นรวมทั้งการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้า เป็นต้น
- 3 ส่งเสริมเอกลักษณ์ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน เช่นการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องผ้าทอของไทย รวมทั้งการศึกษาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น
- 4 ผลักดันให้เกิดการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องผ้าทอพื้นบ้านระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มทอผ้าในชุมชนหรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อสร้างความชอบความคุ้นเคยและเป็นทางเลือกหนึ่งของเยาวชนในอนาคตเพื่อแก้ปัญหาแรงงานที่ขาดแคลน และเริ่มลดน้อยลง
- 5 วิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างการตลาดที่ยั่งยืนด้วยการศึกษาและพัฒนาช่องทางการตลาดที่ถาวร ทั้งการจำหน่ายโดยตรงของกลุ่ม การเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายการตลาด หรือการเชื่อมโยงกับผู้ประกอบการเอสเอ็มอี ไม่ใช่มีการตลาดเฉพาะการออกงานแสดงสินค้าที่รัฐบาลจัดให้เพียงอย่างเดียว
- 6 การศึกษาและพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอพื้นบ้านใน เรื่องการจัดการเชิงธุรกิจอย่างต่อเนื่อง จนกลุ่มสามารถวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดของกลุ่ม และผลิตภัณฑ์ได้ รวมทั้งสามารถวางแผนในเชิงธุรกิจได้
- 7 ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการจัดการร่วมกันระหว่างผู้ผลิต-ผู้บริโภคร่วมเพื่อสร้างการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์จะช่วยลดปัญหาการลอกเลียนแบบและการตัดราคากันเอง นอกจากนี้เครือข่ายยังเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านเหล่านี้
- 8 ส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยการศึกษาความต้องการของผู้บริโภค การทดลองตลาดรวมทั้งการสร้างนักออกแบบประจำกลุ่มทอผ้าซึ่งเป็นที่จำเป็นจะต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน
- 9 ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้หันมาเรียนรู้และนิยมใช้ผ้าไทย
- 10 การสนับสนุนจากรัฐนั้นควรทำครบทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิต โดยสนับสนุนให้ผู้ผลิตสามารถพัฒนาการผลิตให้ครบทุกขั้นตอนให้เกิดผลสำเร็จเป็นแห่ง ๆ ไป แทนการสนับสนุนขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งแก่หลายๆกลุ่มผู้ผลิตแล้วทุกกลุ่มไม่สามารถทำการผลิตได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ
- 11 ภาครัฐและสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญด้านสิ่งทอพื้นบ้านให้พอเพียงกับการสนับสนุนกลุ่มทอผ้าที่มีอยู่ทั่วประเทศ
- 12 ภาครัฐควรจัดทำแผนหลักในการวิจัยและพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านในระยะยาวโดยนำผู้ที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ มาช่วยกันจัดทำแผนนี้